

*Halina Kurek**

FUNKCJA GWARY W TEKŚCIE

THE FUNCTION OF A LOCAL DIALECT IN A TEXT

The article discusses the functions of a local dialect in texts understood as written or spoken linguistic utterances which are written again and which fulfil a specific cultural pattern – an all-Polish pattern or a folk pattern. These are both intentional functions (those related to giving information and other purposes) and unintentional functions, and they are strictly correlated with the awareness (or its lack) of introducing the local dialect into the text.

Keywords: local dialect, general Polish language, written and rewritten language, functional styles

Słowa kluczowe: gwara, polszczyzna ogólnopolska, język pisany i zapisany, style funkcjonalne

Przedmiotem badawczym artykułu są teksty rozumiane jako wypowiedzi językowe pisane lub mówione i potem wtórnie zapisane realizujące określony wzorzec kulturowy [Labocha, 2002, s. 48] – ogólnopolski albo ludowy.

Za Janiną Labochą przyjmuję, że tekst pisany nie ma konkretnego odbiorcy, a interpretacja zawartych w nim sygnałów dyskursywnych zależy od rozmaitych mentalnych i poznawczych predyspozycji czytelnika, od poziomu jego wykształcenia i doświadczenia kulturowego [Labocha, 2002, s. 48]. Tekst mówiony i wtórnie zapisany [Labocha, 2004] posiada natomiast „konkretnego odbiorcę, który ma wpływ na typ realizowanego dyskursu” [Labocha, 2002, s. 48]. Zarówno w tekstach pisanych, jak i mówionych a potem wtórnie za-

* Katedra Lingwistyki Kulturowej i Socjolingwistyki, Wydział Polonistyki, Uniwersytet Jagielloński, ul. Gołębia 20, 30-007 Kraków; e-mail: halina.kurek@uj.edu.pl

pisanych, realizujących oba wzorce kulturowe – ogólnopolski i ludowy, może zostać użyty kod dialektalny.

Gwara prymarnie funkcjonuje w subkodzie mówionym. W pierwszym ćwierćwieczu XXI wieku w Polsce posługuje się nią jeszcze najstarsze pokolenie mieszkańców wsi w nieoficjalnych kontaktach rodzinno-domowych i sąsiedzkich oraz część pokolenia średniego. Tam, gdzie gwara cieszy się wysokim prestiżem społecznym, zna ją również pokolenie najmłodsze.

Wypowiedzi gwarowe realizowane w kodzie werbalnym mają charakter ulotny i istnieją jedynie w momencie porozumiewania się. Zdarza się jednak, że w wersji ustnej są utrwalane, a potem zapisywane przez badaczy w formie transkrypcji [Labocha, 2002, s. 47–48]. W ten sposób powstają teksty zapisane gwarą potocznie zwane tekstami gwarowymi. Tekst gwarowy definiuję tu jednak znacznie szerzej, jako każdą wypowiedź językową, w której „manifestuje się gwarowa odmiana polszczyzny” [Labocha, 2002, s. 47].

Zdaniem Macieja Raka teksty gwarowe reprezentują trzy style funkcjonalne gwary: potoczny, artystyczny i literacki¹ [Rak, 2014, s. 158]. W każdym z nich gwara pełni nieco inną funkcję.

Teksty gwarowe w stylu potocznym, mające swe źródło w naturalnych warunkach aktu mowy, to zapisane wypowiedzi mieszkańców wsi. Gwara, jako język wiejskiej zbiorowości, jest w nich wartością samą w sobie i pełni trzy podstawowe funkcje: 1) komunikatywną – jako narzędzie porozumiewania się, spełniając jednocześnie w mikroskali funkcję języka ojczystego; 2) socjalizującą – scalając wiejską wspólnotę w jeden obszar językowo-kulturowy oraz 3) kulturotwórczą – pełniąc rolę archiwum wiedzy i doświadczeń kolejnych pokoleń wiejskiej społeczności [Przybylska, 2003, s. 27–28].

W stylu literackim, w tekstach gwarowych prymarnie pisanych, reprezentujących ludową twórczość literacką pisarzy-autochtonów – autorów opowiadań, pamiętników, wspomnień itd. oraz pisarzy-nieautochtonów, gwara występuje bądź w roli tworzywa językowego [Kurdyła, 2014, s. 73], jako kod potencjalnie autentyczny, albo też pełni „funkcję stylizacyjną w kierunku dialektu i ludowości” [Okoniowa, 2010, s. 257].

W relacji twórca ludowy – macierzysta zbiorowość gwara jest podstawowym wykładnikiem funkcji tożsamościowej. „Liczy się sam fakt społeczny mówienia własnym językiem – pisze Jerzy Bartmiński – odrębnym od języka innych wspólnot narodowych” [Bartmiński, 2007, s. 12]. Dla twórców ludowych gwara to ponadto „organizator» kultury, a także jej «zwierciadło» i archiwum

¹ Literacki w znaczeniu ‘charakterystyczny dla literatury’ [Kurdyła, 2014, s. 73].

[...], środek, który utrwała pamięć [...] o tym, co było, i przekazuje tradycję następnym pokoleniom” [Bartmiński, 2007, s. 25]. Ciekawym przykładem stylu literackiego są teksty Marii Block (Roszak) oraz Zyty Wejer, pisane gwarą kociewską i zamieszczane w miesięczniku społeczno-kulturalnym „Pomerania”. Są to wyłącznie teksty prozatorskie i według Marii Pająkowskiej-Kensik „odpowiadają na zapotrzebowanie w edukacji regionalnej, która na Pomorzu wyraźnie się już utrwalała. Użycie gwary – pisze Pająkowska-Kensik – spełnia też funkcję wyróżniającą region w sytuacji zróżnicowanej tożsamości regionalnej w województwie pomorskim z dominacją kultury kaszubskiej” [Pająkowska-Kensik, 2014, s. 349].

Charakterystyczne cechy stylu literackiego to „nagromadzenie form archaicznych i recesywnych [...] oraz bogactwo leksykalne”, bowiem teksty w stylu literackim „nie powstają spontanicznie (jak potoczna mowa), lecz są wynikiem refleksji, większego zastanowienia” [Rak, 2014, s. 158–159]. Archaiczna warstwa słownictwa gwarowego może jednak utrudnić, a nawet uniemożliwić odbiór tekstu przez osoby nieznające gwary. O takiej sytuacji pisze J. Labocha, podając przykład pisanych tekstów gwarowych z Zaolzia, drukowanych w latach dziewięćdziesiątych w gazecie „Głos Ludu”. Badaczka uważa, że strategia „zamknięcia dyskursu gwarowego przed obcymi [...] może jednak służyć integracji w obrębie «swoich»” [Labocha, 2002, s. 49]. W związku z tym, zdaniem autorki, gwara archaizująca spełnia na Zaolziu dwie podstawowe funkcje: „1. nawiązującą do tradycji folklorystycznej, a więc podkreślającą więź regionalną, 2. pobudzającą do działań w celu utrzymania tej więzi” [Labocha, 2002, s. 52].

Pisarze-nieautochtoni gwarze przypisywali jeszcze inne wartości. Witkiewicz, widząc w niej „świąteczny, żywy i silny wyraz narodowego ducha” oraz „środek uzewnętrzniania duszy, który ma cechy starej polskiej kultury i te same przymioty wielkiego artyzmu” [za: Mączyński, 2014, s. 175] traktował gwarę jako „instrument kulturotwórczy” i „ognisko narodowego odrodzenia” [Mączyński, 2014, s. 176]. Dzięki takiemu widzeniu gwary jej użycie w dziele literackim należałoby uznać za czynnik kształtujący artystycznie dany tekst [Okoniowa, 2010, s. 257].

Twórcy-nieautochtoni wprowadzali też gwarę do tekstów piosenek. Czynił to między innymi pochodzący z Suwalszczyzny Leszek Andrzej Moczulski, który w utworach śpiewanych przez zespół Skaldowie umiejętnie i z umiarem stosował stylizację na gwarę podhalańską. Zdaniem Zofii Sawaniewskiej-Mochowej Moczulski posiłkował się gwarą tylko wtedy, „gdy kompozycje Skaldów [...] ujawniały inspiracje zespołu góralską muzyką ludową i folklorem

śpiewanym bądź podejmowały tematykę związaną z górami, góralami czy światem górskiej (tatrzańskiej) przyrody” [Sawaniewska-Mochowa, 2010, s. 197]. Gwara w tekstach Moczulskiego miała więc za zadanie podkreślić autentyzm przekazu i stworzyć klimat swobodnej wiejskiej zabawy.

Z kolei w piosenkach autorów-autochtonów, których znakomicie reprezentują bracia Golcowie z Milówki koło Żywca, gwara często pełni funkcję ludyczoną. W wielu śpiewanych przez nich piosenkach jest też tym elementem kultury ludowej, który pozwala wprowadzić utwór w poetykę kontrastu z różnymi zjawiskami pop-kultury, a nawet, jak w wypadku Andrzeja Dziubka z Jabłonki, zastosować eksperyment artystyczny o charakterze prowokacji – Dziubek podczas koncertów rozbija beczkę za pomocą szlifierki elektrycznej i śpiewa: „Baca jestem baca – elektryczny baca. Całe moje stado komputer nawraca” [za: Sawaniewska-Mochowa, 2010, s. 198–199]. W piosence *Niy poradza* zespołu Underground z Rybnika gwara pomieszana z polszczyzną potoczną ma z kolei za zadanie wprowadzić modny dziś luz językowy. W zestawieniu ze stosunkowo neutralnym językiem potocznym jej użycie pełni więc funkcję rejestru emocjonalnego, wzmagając ekspresję utworu [Bartmiński, 1993, s. 120–122].

Odrebnym typem tekstu gwarowego są „próby adaptacji [...] ksiąg biblijnych na gwaraę śląską oraz podhalańską” [Koziaara, 2014, s. 47]. I tak gwara Górnego Śląska znalazła swe odzwierciedlenie w *Biblii Ślązoka* autorstwa Marka Szołtyśka [2000], a gwara górali skalnopodhalańskich z Zakopanego stała się językiem przekładu *Ewangelii, Nowego Testamentu, Dziejów Apostolskich, Listów Apostolskich* i *Apokalipsy* dokonanego przez Marię Matejową Torbiarz [Koziaara, 2014, s. 47]. Powszechnie wiadomo, że od kilku stuleci polszczyzna biblijna przynależy „do tradycji języka i stylu literackiego” [Koziaara, 2014, s. 46]. W związku z tym praktyki transpozycji tekstu biblijnego na gwary: śląską i podhalańską, bez gruntownej oceny filologicznej i kościelnego *imprimatur*, nie spotkały się z przychylnym przyjęciem środowisk teologicznych i językoznawczych. Komisja Języka Religijnego działająca przy Radzie Języka Polskiego PAN w specjalnym oświadczeniu skrytykowała nawet tego rodzaju inicjatywę [Koziaara, 2014, s. 47–48]. W wypadku obu adaptacji gwary nieformalnie wystąpiły w funkcji języka regionalnego i fakt ten zinterpretowano jako próbę „odrywania” polszczyzny biblijnej od jej wielowiekowych doświadczeń i tradycji ukształtowanych na wzorcach polskiego języka literackiego [Koziaara, 2014, s. 48].

Według M. Raka „głęboko osadzone w kulturze ludowej” [Rak, 2014, s. 164] są też teksty gwarowe reprezentujące styl artystyczny nazywany wcześniej językiem folkloru [Bartmiński, 1973]. Charakterystyczną cechą ludowego

stylu folklorowego jest, typowe dlań, nieznanne dziś gwarze słownictwo [Kąś, 2006, s. 138]. Pełni ono na wsi funkcję socjalizującą [Kurdyła, 2014, s. 75], scalającą regionalną wspólnotę.

Polskie wsie i miasta to dwie odrębne przestrzenie społeczno-kulturowe, bowiem ich zbiorowości zespala nie tylko inny wzorzec kultury, lecz także inne narzędzie komunikacji społecznej – gwara i polszczyzna ogólnopolska. Oba języki funkcjonują w obrębie jednego narodu, ale ich prestiż jest nieporównywalny, co przekłada się na różną moc obu kodów w kontaktach językowych i kulturowych [Kurek, 2004]. Jak wiadomo, siła gwary jest „zawsze mniejsza w stosunku do języka znormalizowanego, który cieszy się większym prestiżem, gdyż prestiż ten tworzy i podtrzymuje literatura piękna, naukowa i popularno-naukowa, całe piśmiennictwo, instytucje naukowe i kulturalne danego kraju itd.” [Miodunka, 2003, s. 13]. Mimo to gwara pojawia się w tekstach pisanych polszczyzną standardową, ale zawsze ma w nich do wypełnienia określoną funkcję.

Do tekstów pisanych językiem ogólnopolskim gwara zazwyczaj wprowadzana jest z rozmysłem, ale zdarza się, że pojawia się również w sposób nieuświadomiany. Świadome łączenie kodu gwarowego z polszczyzną ogólną nierozzerwalnie wiąże się z określonym wartościowaniem danej gwary. I tak gwarę góralską, cieszącą się wysokim prestiżem społecznym, umieszcza się w różnych typach tekstów w celu eksponowania góralskiej tożsamości nadawcy lub osoby, której tekst dotyczy. Bez względu na rodzaj tekstu (zaproszenie na uroczystość zawarcia Sakramentu Małżeństwa, nekrolog, inskrypcja nagrobna, a dokładnie formułka błagalna zwykle kierowana do Matki Boskiej) itd. gwarę wprowadza się zawsze bez elementów pośredniczących, na przykład:

1. Dorota Ł. i Maciej R. z ogromną radością zapraszają *** z małżonkiem na uroczystość zawarcia Sakramentu Małżeństwa [...]

*Twoje ocý, dziywycyno, głybokie jak woda
Nie zál mi – choć dzisiák końcý się Śleboda
Za te licka, za serce – kocham cie za sýćko
Nie zál za cie umrzeć, choćby umrzeć przýsło [...]*

2. Z głębokim żalem, ale i chrześcijańską nadzieją spotkania zawiadamiamy, że 1 maja 2013 roku odeszła do Pana Ś+P Maria Staszek zasłużona dla Miasta i Podhala, dbająca o zachowanie naszej kultury, tradycji i obyczajów i przekazująca je dzieciom i młodzieży. W imieniu Miasta, które ukochała i na różny sposób wspierała, dziękujemy za Jej życie i działalność, prosząc Boga wszechmogącego:

*„Ej wiecne odpocnienie, Ej rac ze jej dać Panie
Ej, a hyr po dziedzinie, ej niek o nij ostanie” [...]*

3. *Ukochana Matko*

My tu

Spocywomy

Do Syna nos zawiydź

Piyknie Cie pytomy (Bukowina Tatrzańska) [Godek, 2009, s. 123]

Gwarę o mniejszym prestiżu społecznym wprowadza się do tekstu literackiego zwykle przy użyciu określonych środków metatekstowych pełniących funkcję operatorów dystansowania się wobec macierzystego kodu [Kąś, 1994, s. 41]. Zastosowanie owych operatorów automatycznie zwraca uwagę na niższą rangę gwary w stosunku do polszczyzny ogólnej, ale jednocześnie wyraźnie precyzuje jej funkcje w tekście standardowym. Przykładowo tylko leksem gwarowy może wskazać: 1) na obiekt fizjograficzny, który nie ma oficjalnej, urzędowej nazwy, 2) na desygnat, który należy do wiejskiego kręgu kulturowego i ma jedynie nazwę gwarową z zasobu ludowego słownictwa dyferencyjnego itd., na przykład:

Trzeba wiedzieć, że boisko w Faliszewicach usytuowane jest na krańcu miejscowości na **tzw. Pastwiskach** i otoczone jest z trzech stron lasem [Piechnik, 2014, s. 306; podkr. H.K.],

W dobie globalizacji świadome wprowadzanie gwary do różnego typu folderów oraz artykułów prasowych promujących gminy pełni z kolei przede wszystkim funkcję marketingową. „W marketingu gmin przewagę konkurencyjną mają [bowiem – uzupełnia H.K.] te z nich, które posiadają coś unikalnego, coś czego nikt inny nie ma” [Łowczak, 2011, s. 100], por. „**Siuda Baba** siała popłoch pośród dziewcząt” [„Dziennik Polski” 2016.03.29: B06; podkr. H.K.]; „**Tuka, tuka**, czyli święto ziemniaka” [„Dziennik Polski” 2013.09.7–8, s. B07; podkr. H.K.]; „Odbywa się także mnóstwo konkursów jak: slalom z miotłami, szukanie jajka **w ducce**, czy wrzucanie ziemniaków **do ducki** itp.” [„Dziennik Polski”, 2014.09.27, s. 01; podkr. H.K.] itp.

Z kolei o nieświadomym wprowadzeniu gwary do tekstu literackiego można mówić w wypadku niektórych dialektyzmów fonetycznych oraz leksykalnych, gdy forma gwarowa, ze względu na określone przyzwyczajenia językowe nadawcy, automatycznie wypiera znany odpowiednik ogólnopolski, na przykład: *Drzewo 1 m³, pocięte, zciupane* [podkr. H.K.] w *kwocie 140 zł plus transport 20.00 zł, łączna kwota 160 zł* [Piechnik, 2016, s. 14], por. *zciupane* ‘porąbane’. Użycie wariantu gwarowego prawdopodobnie wiąże się ze zdefiniowaniem go jako formy standardowej, co w sytuacji osoby bilingwalnej świadczy o zjawisku zacierania się granicy pomiędzy kodem gwarowym i ogólnopolskim. Funkcja elementu gwarowego sprowadza się tu do przekazania odbiorcy okre-

ślonej informacji oraz, choć w sposób niezamierzony, charakteryzuje nadawcę, „zdradzając” niedostateczne opanowanie przezeń polszczyzny standardowej. Nieświadome użycie dialektyzmu w tekście, w którym obowiązuje język ogólny zawsze uważa się za błąd [Przybylska, 2003, s. 56].

Kończąc niniejsze rozważania, trzeba stwierdzić, że gwara w różnych typach tekstów pisanych i zapisanych gwarą oraz w tekstach, w których obowiązuje język ogólny pełni rozliczne funkcje. Za Renatą Grzegorzyczkową najogólniej zdefiniować je można jako zamierzone i niezamierzone [Grzegorzyczkowa, 1991, s. 26]. Funkcje zamierzone to z jednej strony funkcje informacyjne, z drugiej zaś – pozainformacyjne, jak na przykład funkcja magiczna czy ekspresywna. Z kolei funkcje niezamierzone to między innymi funkcja charakteryzująca nadawcę oraz funkcja nieplanowanego wpływania na odbiorcę [Przybylska, 2003, s. 31]. „Trzeba [jednak – uzup. H.K.] pamiętać, że nie ma właściwie tekstów, które realizowałyby tylko jedną z powyższych funkcji” [Przybylska, 2003, s. 30]. A zatem gwara – język ludności wiejskiej nieustannie pozostający źródłem rozlicznych inspiracji – odgrywała i odgrywa nadal trudną do przeceńnienia rolę w polskiej kulturze.

BIBLIOGRAFIA

- BARTMIŃSKI Jerzy, 1973, O języku folkloru, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- BARTMIŃSKI Jerzy, 1993, Styl potoczny, w: Jerzy Bartmiński, red., Encyklopedia kultury polskiej XX wieku, t. 2: Współczesny język polski, Wydawnictwo „Wiedza o Kulturze” i Instytut Filologii Polskiej UMCS, Wrocław, s. 115–134.
- BARTMIŃSKI Jerzy, 2007, Język symbolem tożsamości narodowej i świadectwem otwartości, w: Jerzy Bartmiński, Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne, Wydawnictwo UMCS, Lublin, s. 11–31.
- GODEK Katarzyna, 2009, Językowy obraz świata społeczności miejskiej i wiejskiej wpisany w inskrypcje nagrobne (na przykładzie cmentarza św. Salwatora w Krakowie oraz cmentarzy wybranych wsi podhalańskich), Kraków (nieopublikowana rozprawa doktorska obroniona w Katedrze Lingwistyki Kulturowej i Socjolingwistyki na Wydziale Polonistyki UJ).
- GRZEGORZCZYKOWA Renata, 1991, Problem funkcji języka i tekstu w świetle teorii aktów mowy, w: Jerzy Bartmiński, Renata Grzegorzyczkowa, red., Język a kultura, t. 4: Funkcje języka i wypowiedzi, Wydawnictwo „Wiedza o Kulturze”, Wrocław, s. 11–28.

- KĄŚ Józef, 1994, Interferencja leksykalna słownictwa gwarowego i ogólnopolskiego (na przykładzie gwar orawskich), Wydawnictwo UJ, Kraków.
- KĄŚ Józef, 2006, Rozwarstwienie słownictwa w słowniku gwarowym, w: Jerzy Sierociuk, red., *Gwary dziś*, t. 3: Wewnętrzne zróżnicowanie języka wsi, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań, s. 135–138.
- KOZIARA Stanisław, 2014, O niektórych problemach polszczyzny biblijnej z dialektologią w tle, w: Elżbieta Rudnicka-Fira, Marzena Błasiak-Tytuła, red., *Język w środowisku wiejskim. Gwara – społeczeństwo – kultura*, t. II, Collegium Columbinum, Kraków, s. 43–55.
- KURDYŁA Tomasz, 2014, Język ludowy a inne odmiany polszczyzny (uwagi teoretyczne), w: Maciej Rak, Kazimierz Sikora, red., *Badania dialektologiczne. Stan, perspektywy, metodologia*, Materiały konferencji naukowej „Gwara i tekst” Kraków, 27–28 września 2013 r., Księgarnia Akademicka, Kraków, s. 65–79.
- KUREK Halina, 2004, Gwara – wartość podstawowa wiejskiego obszaru językowo-kulturowego, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN”, 49, s. 247–255.
- LABOCHA Janina, 2002, Tekst gwarowy jako dyskurs, w: Joanna Okoniowa, Bogusław Dunaj, red., *Studia Dialektologiczne II*, Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN, Kraków, s. 47–52.
- LABOCHA Janina, 2004, Tekst pisany – tekst zapisany, „Biuletyn PTJ”, 40, s. 5–10.
- ŁOWCZAK Sławomir, 2011, Jan Pócek w strategii promocji miejsca, w: Jan Adamowski, Katarzyna Kraczoń, red., *Jan Pócek – poeta, co śpiewał i orał*, Liber Duo s.c., Lublin, s. 100–107.
- MĄCZYŃSKI Maciej, 2014, Gwara podhalańska z perspektywy miłośników Tatr, w: Maciej Rak, Kazimierz Sikora, red., *Badania dialektologiczne. Stan, perspektywy, metodologia*, Materiały konferencji naukowej „Gwara i tekst” Kraków, 27–28 września 2013 r., Księgarnia Akademicka, Kraków, s. 169–180.
- MIODUNKA Władysław, 2003, Moc języka i jej znaczenie w kontaktach językowych i kulturowych, w: Jerzy Bartmiński, Joanna Szadura, red., *Współczesna polszczyzna. Wybór opracowań 2. Warianty języka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, s. 12–16.
- OKONIOWA Joanna, 2010, O językowej wartości tekstów podhalańskich Kazimierza Przerwy-Tetmajera, czyli jeszcze o stylizacji w *Na Skalnym Podhalu*, w: Janusz S. Gruchała, Halina Kurek, red., *Silva rerum philologicarum. Studia ofiarowane Profesor Marii Strycharskiej-Brzezynie z okazji Jej jubileuszu*, Księgarnia Akademicka, Kraków, s. 257–263.

- PAJAŁKOWSKA-KENSIK Maria, 2014, O gwarze kociewskiej we współczesnych tekstach „Pomeranii”, w: Maciej Rak, Kazimierz Sikora, red., *Badania dialektologiczne. Stan, perspektywy, metodologia, Materiały konferencji naukowej „Gwara i tekst”* Kraków, 27–28 września 2013 r., Księgarnia Akademicka, Kraków, s. 345–349.
- PIECHNIK Anna, 2014, Gwara w języku prasy lokalnej (na przykładzie „Głosiciela”), w: Maciej Rak, Kazimierz Sikora, red., *Badania dialektologiczne. Stan, perspektywy, metodologia, Materiały konferencji naukowej „Gwara i tekst”* Kraków, 27–28 września 2013 r., Księgarnia Akademicka, Kraków, s. 305–311.
- PIECHNIK Anna, 2016, Język pism kierowanych przez mieszkańców okolic Zaliczyna do instytucji gminnych, „*Socjolingwistyka*” 30, s. 101–113.
- PRZYBYLSKA Renata, 2003, *Wstęp do nauki o języku polskim*, Wydawnictwo Literackie, Kraków.
- RAK Maciej, 2014, Zróżnicowanie stylistyczne gwary w świetle statystyki leksykalnej (na materiale podhalańskim), w: Maciej Rak, Kazimierz Sikora, red., *Badania dialektologiczne. Stan, perspektywy, metodologia, Materiały konferencji naukowej „Gwara i tekst”* Kraków, 27–28 września 2013 r., Księgarnia Akademicka, Kraków, s. 157–166.
- SAWANIEWSKA-MOCHOWA Zofia, 2010, Gwara w tekstach muzyki popularnej, w: Halina Kurek, Anna Tyrpa, Jadwiga Wronicz, red., *Studia Dialektologiczne IV*, Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN, Kraków, s. 195–206.
- SZOŁTYSEK Marek, 2000, *Biblia Ślązoka*, Wydawnictwo Marek Szołtysek, Rybnik.

Halina Kurek

FUNKCJA GWARY W TEKŚCIE

Streszczenie

Artykuł omawia funkcje gwary w tekstach rozumianych jako wypowiedzi językowe pisane lub mówione i potem wtórnie zapisane realizujące określony wzorec kulturowy – ogólnopolski albo ludowy. Za Maciejem Rakiem przyjmuję, że teksty zapisane gwarą reprezentują trzy style funkcjonalne: potoczny, artystyczny i literacki. W każdym z nich gwara pełni nieco inną funkcję.

Do tekstów pisanych językiem ogólnopolskim gwara zazwyczaj wprowadzana jest w określonym celu i zawsze wiąże się to z jej wartościowaniem.

We wszystkich typach tekstów gwara pełni zarówno funkcje zamierzone (informacyjne i pozainformacyjne), jak i niezamierzone i pozostają one w ścisłej korelacji ze świadomością (lub jej brakiem) wprowadzania gwary do tekstu.

THE FUNCTION OF A LOCAL DIALECT IN A TEXT

Summary

The article discusses the functions of a local dialect in texts understood as written or spoken linguistic utterances which are written again and which fulfil a specific cultural pattern – an all-Polish pattern or a folk pattern. Following the conclusions of M. Rak, I assume that texts written in local dialects represent three functional styles: the colloquial, artistic and literary style. In each of those styles the local dialect performs a slightly different function.

A local dialect is usually introduced into texts written in general Polish with a particular purpose, and it is always related to valuing the local dialect.

In all types of texts the local dialect performs both intentional functions (those related to giving information and other purposes) and unintentional functions which are strictly correlated with the awareness (or its lack) of introducing the local dialect into the text.